

Redegørelse omkring arbejdet med magtanvendelser i 2008, herunder opgørelse af antal.

Udgangspunktet er, at magtanvendelser skal begrænses mest muligt – og at magtanvendelse aldrig må erstatte omsorg og pleje eller pædagogisk bistand. Der arbejdes efter mindsteindgrebsprincippet, således at det er den mindst indgribende foranstaltning i kortest mulig tid der skal anvendes, og efter proportionalitetsprincippet, der tilsiger at der skal ske en afvejning af magtanvendelsen over for det, der søges opnået.

Al magtanvendelse skal registreres og indberettes til kommuner og region. Hovedformålet er at synliggøre magtanvendelse og at finde metoder til at undgå brug af magt.

Synliggørelsen af brug af magt er således en vigtig del af arbejdet med magtanvendelse. Magtanvendelsen skal italesættes, og der skal skabes debat, ligesom der skal foregå en åben dialog om emnet.

Der blev i efteråret 2008 afholdt et velbesøgt seminar om magtanvendelse for medarbejdere og ledere på Region Midtjyllands sociale tilbud. Seminaret havde to eksterne oplægsholdere; en psykolog, der fortalte om, hvad magtanvendelse gør ved mennesker – både ansatte og beboere, og en jurist, der forklarede om den svære grænsedragning mellem lovlig magtanvendelse efter servicelovens regler og reglerne i straffeloven. Herudover fortalte to af Region Midtjyllands egne tilbud – et på børneområdet og et fra socialpsykiatrien – om hvordan man her konkret arbejder med magtanvendelser.

Region Midtjylland følger udviklingen i arbejdet med magtanvendelser gennem kvartalsvise præsentationer af talmateriale til Psykiatri og Socialledelsen samt gennem den årlige redegørelse til Regionsrådet. Derudover har det enkelte tilbud jævnligt temadrøftelser om emnet via handleplansmøder, personalemøder mv.

Det skal understreges, at tal i sig selv ikke automatisk siger noget om forholdene på et socialt tilbud, ligesom det ikke umiddelbart giver mening at sammenligne tallene for 2007 og 2008. Der kan være mange årsager til store udsving, f.eks. til- eller fraflytning af særligt ressourcekrævende beboere, øget eller fornyet opmærksomhed omkring kategoriseringen af den enkelte magtanvendelse samt midlertidige særlige forhold på et enkelt tilbud, f.eks. ombygning, der i en periode påvirker beboeres adfærd i negativ retning.

Typer af magtanvendelse

Magtanvendelse overfor børn og unge og overfor voksne registreres ikke på samme måde.

På voksenområdet registreres magtanvendelser efter den bestemmelse i serviceloven, der hjemler den pågældende type magtanvendelse:

- Servicelovens § 125: forhåndsgodkendt eller akut anvendelse af alarm- og pejlesystemer samt særlige døråbnere i en tidsbegrænset periode.
- Servicelovens § 126, stk. 2: forhåndsgodkendt eller akut anvendelse af hygiejnemæssige magtanvendelsesforanstaltninger i en tidsbegrænset periode.
- Servicelovens § 127: forhåndsgodkendt eller akut brug af fastholdelse eller føring til andet opholdssted i en tidsbegrænset periode.
- Servicelovens § 128: forhåndsgodkendt eller akut brug af fastspænding med stofseler til kørestol, seng eller lignende for at forhindre fald med risiko for væsentlig personskade i en afgrænset periode.

Iværksættelsen af disse typer af magtanvendelser skal forhåndsgodkendes af kommunen. Gør beboeren aktivt modstand, skal Det Sociale Nævn godkende iværksættelsen af foranstaltninger efter §§ 125, 127 og 128.

Har det været nødvendigt at iværksætte foranstaltningen akut, skal den kommunale godkendelse samt en eventuel godkendelse fra Det Social Nævn ske hurtigst muligt efterfølgende.

- Servicelovens § 126, stk. 1: akut iværksat fastholdelse eller føring til et andet opholdssted som følge af risiko for, at beboeren udsætter sig selv eller andre for væsentlig personskade.

Regionen har ved denne type magtanvendelse selv godkendelseskompetencen. Der sker registrering og indberetning til driftscentret til godkendelse og til kommunen til orientering hver gang, der er sket magtanvendelse efter bestemmelsen.

- Straffelovens §§ 13-14: magtanvendelse som følge af nødret eller nødværge.
- Anden form for magtanvendelse: magtanvendelser, der ikke har hjemmel i ovenstående bestemmelser, hvilket kan være handlinger med baggrund i omsorgsplikten – f.eks. at bremse en person i at klæde sig af på en gågade.

På børne- og ungeområdet registreres magtanvendelser efter den bestemmelse i serviceloven, hvorefter det enkelte tilbud drives:

- Servicelovens § 67, stk. 1: døgntilbud og ambulante tilbud for børn og unge med sociale eller adfærdsmæssige problemer.
- Servicelovens § 67, stk. 2: døgntilbud for børn og unge med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne.
- Servicelovens § 67, stk. 3: sikrede døgninstitutioner.

På børne- og ungeområdet kan der alene udøves magt i form af fastholdelse og føring til et andet opholdssted, og betingelserne herfor er, at barnet eller den unge udviser en sådan adfærd, at fortsat ophold i fællesskabet er uforsvarligt, eller barnet eller den unge derved forhindres i at skade sig selv eller andre.

Voksensocialområdet

Type	Antal 2007	Antal 2008
Lovligt (forhåndsgodkendte) iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 125	9	10
Serviceovens § 127	0	0
Serviceovens § 128	11	11
Lovligt, akut iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 125	0	0
Serviceovens § 127	0	0
Serviceovens § 128	0	0
Lovligt (forhåndsgodkendte) iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 126, stk. 2	104	107
Lovligt, akut iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 126, stk. 2	0	0
Akut iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 126, stk. 1	341	504
Straffelovens §§ 13-14	732	30
Anden form for magtanvendelse		
Anden magtanvendelse	36	23

Voksensocialområdet oplever store forskelle indenfor tilbuddenes brugere, og dermed også store forskelle i kravene til den pædagogiske intervention. Det er således af afgørende betydning, om en magtanvendelse er afstedkommet af en reaktion relateret til en forstyrrelse indenfor autismspektrumets område, en psykisk sygdom, epileptiske reaktioner, senhjerneskade, et specifikt syndrom eller til en intellektuel svagt fungerende borgers manglende evne til at forstå eller have indsigt i egne og omgivelsernes indbyrdes forhold og betydning for hinanden. Nogle borgere har en kombination af to eller flere af ovenstående dysfunktioner.

Tilbuddene er meget opmærksomme på sådanne forhold, hvilket kommer til udtryk ved indflytning af nye beboere/brugere, hvor udredningen af borgerens behov i nye rammer er det første mål ifht. at der kan foretages en specifik og målrettet faglig kvalificeret indsats.

Selve opgørelsen for Voksensocialområdet 2008 kan ikke umiddelbart sammenlignes med tidligere opgørelser. Dette skyldes at vurderingen af en foretaget magtanvendelse – hvordan denne skal kategoriseres under de forskellige magtanvendelsestyper - har ændret sig efter at det fra juridisk side er blevet påpeget, at indgriben i form af nødret og nødværge kun kan ske i ekstraordinære situationer, f.eks. afværgehandlinger overfor truende eller påbegyndte angreb af meget alvorlig karakter. Ved situationer af mindre alvorlig karakter er det derfor ikke straffelovens bestemmelser, der skal benyttes, men de "almindelige" magtanvendelsesregler i serviceloven. Denne tilgang er blevet fulgt i 2008, hvilket har resulteret i en markant ændring af fordelingen af magtanvendelser i forhold til kategorierne "fastholdelse" (servicelovens § 126 stk. 1) og "nødværge/nødret" (straffelovens §§ 13-14). Konsekvensen er, at i 2007 blev langt flere magtanvendelser vurderet som værende under straffelovens regler om nødværge og nødret end i 2008. Sammenlignes fordelingen i 2008 med fordelingen for 2007, skal der derfor justeres i forhold til opgørelsesformen.

Ved sammenligning skal der desuden tages hensyn til, at registreringen i forhold til en enkelt person med særdeles mange registrerede magtanvendelser i 2007 er blevet ændret. Det er sket i forhold til, at fysisk berøring, som i 2007 blev registreret som fastholdelse eller anden form for magtanvendelse, i 2008 er indarbejdet som en del af den daglige pædagogiske interventionsform og nu fungerer som et delredskab i kommunikationen overfor vedkommende. Der bliver i det konkrete tilfælde ført daglige skemaer omkring kontakten, og statistisk indgår data som én registrering pr. måned. Alene dette forhold har reduceret antallet af registrerede magtanvendelser i henhold til ovenstående opgørelse til 15 indberetninger i 2008 i forhold til 440 indberetninger i 2007.

Det er anslået, at 1.716 borgere i 2008 har modtaget et tilbud inden for voksensocialområdet. Heraf er i alt 98 udsat for magtindgreb i ovennævnte opgørelse for 2008, hvilket udgør 5,7 %.

Ud af de 98 personer, er der udført:

- én magtanvendelse overfor 43 personer (43,8 %);
- 5 magtanvendelser eller derunder overfor 69 personer (70,4 %);
- fra 5 til og med 20 magtanvendelser overfor 24 personer (24,5 %);
- fra 22 til og med 38 magtanvendelser overfor 4 personer (4,0 %), og endelig
- 171 magtanvendelser overfor en enkelt person (1,0 %).

Der er ikke sket nævneværdige ændringer i registreringen fra 2007 til 2008 i forhold til servicelovens §§ 125; 126 stk. 2; 127 og 128, så ændringen ligger særligt inden for kategorierne "fastholdelse" (§ 126 stk. 1) samt "nødværge og nødret" (§§ 13-14), mens kategorien "anden form for magtanvendelse" er reduceret fra 36 til 23.

Justeres opgørelsen for 2008 inden for kategorierne "fastholdelse" (§ 126 stk. 1) samt "nødværge og nødret" (§§ 13-14), så viser totalen samlet for disse to områder, at der er sket en reduktion på 279 magtanvendelser til 539 i 2008. Korrigeres resultatet for det antal magtanvendelser, som ovenfor nævnt henhører til en enkelt person, så er resultatet imidlertid en stigning i 2008 på 49 alene inden for de to områder. Statistisk er det imidlertid et fald på 0,4 % til 5,5 % magtanvendelser pr. person, hvilket dog ikke alene bør ligge til grund for en kvalitativ vurdering.

Med udgangspunkt i personkredsen synes forholdene uændrede på voksensocialområdet i forhold til 2007 på trods af den skærpede opmærksomhed der er omkring magtanvendelse. Der er iværksat fortløbende supervision på de presserende personsager, og der er et åbent tilbud om undervisning og vejledning, som tilbuddene benytter sig af. Den uændrede situation - endda med flere personer udsat for magtanvendelse - indikerer, at området løser flere opgaver end tidligere i forhold til personer med dom og personer i varetægtsurrogat, som kan medføre nødvendigheden af fysisk indgriben. Endvidere modtager voksensocialområdet opgaver fra kommunerne, som i udpræget grad er problemfyldte opgaver, hvor indsatsen i første omgang er en udredning af borgerens problematik før, der kan sammensættes en kvalificeret pædagogisk indsats. I udredningsperioden forekommer det ofte, at den pædagogiske indsats justeres og afprøves i forhold til de hidtil opnåede erfaringer overfor pågældende person. Herudover reagerer en del personer umiddelbart med negativ og uhensigtsmæssig adfærd, idet en ny og ukendt situation kan være aggressions- og angstprovokerende for vedkommende. For enkelte personer kan udredningsopgaven være

endda særdeles kompliceret og udredningsprocessen kan derfor strække sig fra flere måneder til et år.

Voksen socialpsykiatriområdet

Type	Antal 2007	Antal 2008
Lovligt (forhåndsgodkendt) iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 125	11	4
Serviceovens § 127	0	0
Serviceovens § 128	21	7
Lovligt, akut iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 125	4	12
Serviceovens § 127	0	0
Serviceovens § 128	10	10
Lovligt (forhåndsgodkendt) iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 126, stk. 2	0	4
Lovligt, akut iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 126, stk. 2	27	8
Akut iværksatte foranstaltninger		
Serviceovens § 126, stk. 1	50	45
Straffelovens § 13	0	2
Straffelovens § 14	0	2
Anden form for magtanvendelse		
Anden magtanvendelse	2	4

Det generelle fald i de lovlige akut iværksatte magtanvendelser fra samlet 41 i 2007 til 30 i 2008 skyldes primært, at kommunernes godkendelse af foranstaltningen i flere tilfælde end tidligere sker inden det er nødvendigt at iværksætte foranstaltningen akut, hvilket stort set alene er et objektivt sagsbehandlingsspørgsmål.

Tilsvarende kan det generelle fald i de forhåndsgodkendte magtanvendelser fra 33 i 2007 til 15 i 2008 forklares med et objektivt mindre behov for netop disse foranstaltningstyper.

Langt den overvejende del af antal magtanvendelser inden for socialpsykiatrien er de akut iværksatte foranstaltninger efter serviceovens § 126, stk. 1, nemlig 45. Dette var også i 2007 hovedområdet for magtanvendelserne, hvor man havde 50. Denne form for magtanvendelse tages oftest i brug, når det ikke er muligt at "nå" beboeren med pædagogiske metoder, hvilket netop ofte kan være tilfældet inden for socialpsykiatrien, hvor beboerne kan have særligt vanskelige lidelser, tilstande eller handlingsmønstre.

Magtanvendelserne efter serviceovens § 126, stk. 1 samler sig om alene 10 beboere. Heraf har adfærden hos en beboer begrundet 10 magtanvendelser, mens adfærden hos en anden 5 og hos en tredje 3. Det er således blot 3 beboere, der har dannet baggrund for 40 % af de foregåede magtanvendelser.

At magtanvendelsen centrerer sig om de samme beboere – og at nedgangen på 5 episoder fra 2007 til 2008 ikke er bemærkelsesværdig – skyldes som sagt beboernes svære tilstand, og der kan i det store hele ikke umiddelbart forventes, at der sker nedgang i antal magtanvendelser.

Socialpsykiatrien oplever ligesom voksensocialområdet, at beboertypen bliver mere sammensat og vanskeligere at håndtere.

Nogle af de registrerede magtanvendelser – primært fastholdelse efter § 126, stk. 1 samt nødværge/nøddret - vedrører samme situation, hvor det har været nødvendigt at skille flere parter ad. Ligeledes ligger flere af de foretagne akutte magtanvendelser i forlængelse af hinanden, hvor personalet inden for et begrænset tidsrum flere gange har været nødt til at fastholde samme person pga. voldsom udadreagerende adfærd.

Personalet på tilbuddene har en omsorgspligt over for beboeren, og grænsen mellem omsorgspligt og magtanvendelse befinder sig i en gråzone. Således kan den samme handling ifht. en beboer betragtes både som omsorgspligt og som magtanvendelse alt efter konteksten. Det kræver derfor stort kendskab til såvel de formelle regler på området som til den enkelte beboer for at kunne tolke en situation korrekt.

Personalegrupperne deltager af samme grund i konflikthåndteringskurser og gør et stort arbejde for at få grundigt kendskab til den enkelte beboer via udarbejdelse af statusrapporter, døgnrytmeplaner mv.

De socialpsykiatriske tilbud har et samarbejde med behandlingspsykiatrien, hvorfra mange af beboerne oprindeligt kommer. Der gælder forskellig lovgivning på de to områder, da de socialpsykiatriske tilbud reguleres efter servicelovens bestemmelser, mens behandlingspsykiatrien reguleres af sundhedslovgivningen, herunder psykiatriloven, hvor reglerne om tvang i psykiatrisk regi (og disse gælder kun personer indlagt på en psykiatrisk afdeling) er beskrevet. Der opstår et samspil mellem de to regelgrundlag i den overgangsfase, hvor en person udskrives fra det psykiatriske regi og straks skal have et tilbud efter den sociale lovgivning. I denne fase samarbejdes der i forbindelse med udskrivningsaftaler henholdsvis koordinationsplaner og handleplaner, og på denne måde forøges kendskabet til den enkeltes særlige forhold, herunder hvorledes man bedst forebygger magtanvendelser.

Børne- og ungeområdet

Type	Antal 2007	Antal 2008
Serviceovens § 67, stk. 1		
Tilladte	71	71
Ikke-tilladte	0	0
Straffelovens §§ 13-14	1	1
Serviceovens § 67, stk. 2		
Tilladte	633	585
Ikke-tilladte	4	0
Straffelovens §§ 13-14	4	8
Serviceovens § 67, stk. 3		
Tilladte	51	7
Ikke-tilladte	11	2
Straffelovens §§ 13-14	2	3

Børne- og ungeområdet havde i 2008 443 brugere tilknyttet dagtilbud og 736 tilknyttet døgntilbud. Det bemærkes, at der er et vist overlap af personer.

I 2007 var der i alt 754 magtanvendelser ifht. et samlet antal på 677 i 2008. Dette fald på omkring 10 % afspejler en fortsat målrettet indsats ifht. nedbringelse af magtanvendelser. Der har på børne- og ungeinstitutionerne været afholdt kursusforløb omkring magtanvendelse, ligesom der er tilbudt ekstern supervision i at håndtere de udadreagerende og vanskelige børn og unge, som institutionerne skal rumme.

I første kvartal af 2008 var der et stort antal magtanvendelser på 221 overfor gennemsnitligt 139 de følgende tre kvartaler. Det er alene enkelte unge, der i perioden tegner sig for en stor del af magtanvendelserne. En del af forklaringen på dette markante udsving skyldes, at de børn/unge, der blev indskrevet var en anelse ældre og havde mere komplekse problemer, end man tidligere har set.

Generelt er det en tendens, at der indskrives lidt ældre børn/unge med mere sammensatte profiler, og på enkelte af børne- og ungeområdet institutioner indskrives der således børn og unge, der ikke kan rummes på andre institutioner. Dette kunne også være baggrunden for det større antal magtanvendelser begrundet i straffelovens bestemmelser om nødværge og nødret, hvilket samlet på institutionerne er steget fra 7 i 2007 til 12 i 2008.

Der har i 2008 alene været 2 ikke-tilladte magtanvendelser overfor 12 i 2007. Det bemærkelsesværdige fald skyldes primært, at en række forhold som aflåsning af døre og undersøgelse af den unges rum på de sikrede døgninstitutioner ikke var tilladt frem til medio 2007, hvorefter der trådte en ny bekendtgørelse på området i kraft, der nu hjemler den slags indgreb. Hvor disse nødvendige indgreb altså tidligere blev indberettet som ikke-tilladte magtanvendelser, indberettes de nu som tilladte.

Samlet skønnes det også, at den fortsat øgede opmærksomhed omkring magtanvendelse har medindflydelse på faldet i ikke-tilladte magtanvendelser, idet den nye lovgivning jo ikke har medført et øget antal tilladte magtanvendelser i 2008.

Forstandere reagerer altid på ikke-tilladte magtanvendelser i form af supervisionssamtaler med de involverede personer.

I det ene af de to konkrete tilfælde af ikke-tilladt magtanvendelse blev der meddelt en mundtlig påtale, da der var tale om en kortvarig fastholdelse af en ung med udadreagerende adfærd, hvor fastholdelsen ikke kunne betragtes som tilladt magtanvendelse.

I det andet tilfælde medførte den ikke-tilladte magtanvendelse ikke konsekvenser for personalet, idet situationen her var en meget kortvarig fastholdelse på omkring 10 sekunder, og indgrebet i øvrigt blev vurderet til at leve op til såvel mindsteindgrebsprincippet som proportionalitetsprincippet.